

At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

Bechukotai 5776

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

By: Rabbi Mordechai Gershon (Yeshivat Lev HaTorah, Ramat Beit Shemesh)

The Compassion of Consequences

The story is told that one time a man approached Rav Avraham Yitzchak Kook (Latvia/Jerusalem 1865-1935), of blessed memory, and told him that he didn't believe in G-d. Deeply troubled, the man told Rav Kook that he could not possibly believe in an "angry and punitive G-d" who pledges severe retribution for sinners. Without missing a beat, Rav Kook replied that he did not believe in such a deity either. Rather, he believed in the One and only G-d, whose sole motivation and desire is love. Hashem is the ultimate giver and the ultimate representative of love. All of creation and is an act of and result of G-d's love. When the man would be able to understand G-d in this light, he would then be able to become a believer as well.

In light of this story, it is difficult to come to terms with the paragraphs of retribution that appear in this week's parasha, as well as those that are found subsequently in the book of Devarim. This difficulty has bothered me for many years. If Hashem forged a special bond with the Jewish people and, within that bond, expresses a deep love for us, how could Hashem declare such severe consequences for those who do not keep the Torah's commandments? Certainly we cannot maintain that Hashem only loves those who follow the commandments. The great Torah scholar and Kabbalist, Rav Moshe Cordevero (Tzfat, 1522-1570), of blessed memory, explained in his book *Tomer Devorah* that Hashem has infinite love for every person. This love is expressed constantly, as is seen from the fact that Hashem gives a person life and vitality to exist *even at the moment when he sins!* How, then, can we understand the stark contrast between Hashem's love for us and the punishments that appear in the Torah?

There are two approaches that I have found helpful in dealing with this question. The first is that we must understand that Hashem created a universe that is governed by rules. There are physical rules and spiritual rules. For example, if we study physics we will observe that according to the rule of gravity, objects that are released from a distance off the ground will be pulled downward toward the ground. Another example is the law of inertia, in which objects at rest will remain in rest unless acted upon by an outside force. Similarly, there are spiritual rules that govern the universe. The consequences that appear in Parashat Bechukotai are a fusion of the physical and spiritual. Just like the *natural* result of putting one's hand in a fire is that he will get burned and the natural result of ingesting harmful substances is harm to the body, the *natural* result of ignoring or violating the mitzvot is that nature will turn on the people and their enemies will overtake them, thus causing their lives to be miserable.

Seen in this light, it is not G-d who directly causes the consequence to take effect, but rather the people themselves who are the masters of their own destiny. Since the laws of nature were established in a way that the environment of the people would react to their actions, it would be cruel *not* to inform us of the consequences of our actions! After all, one cannot avoid the consequence if he is unaware of the power of his actions. With this understanding it would seem that the

Torah's recording of the immense consequences that occur to those who violate its commandments is analogous on some level to the warning that appears on a box of cigarettes. People who smoke put themselves at risk for terrible health problems and people who violate the mitzvot put themselves at risk for negative results as well. Before I move on to the next suggestion, I would like to stress that, although our actions directly cause a reaction (whether physical or spiritual), one should not assume that a person who is suffering is experiencing his or her pain due to sin. Although sin can certainly cause one's troubles to occur, it is not the only cause of difficulty in this world and, therefore, one should never judge the suffering of another to be the result of sin. While one may view *his own* suffering as a result of his sins and use his difficulties as a motivation to improve his behavior, he should not tell others that their suffering must be the result of wrong deeds. Only G-d knows the ultimate reason for the pain and difficulty that people experience.

Rabbi Jonathon Sacks offers another suggestion to help us understand the Torah's harsh warning. Social morality and a community's ability to properly coexist depends, to a certain extent, on the degree to which the society respects morality and rules. Without this respect for the rules, rules get broken and the weakest members of society are taken advantage of. Citing researcher Ara Norenzayan, Rabbi Sacks writes that "the more people believe that G-d punishes wrongdoers, the less likely they are to cheat their fellow human beings when no one else is looking." Furthermore, Rabbi Sacks writes "So in a strange way, belief in curses creates blessings. It gives people the strongest possible motive for self-restraint, creates law-abiding citizens, promotes trust in society, and secures order while minimizing external constraints on freedom." It has been said that the difference between a bad parent and a good parent is whether or not there is accountability for their child's actions. A bad parent doesn't monitor his or her children's moral decisions and certainly doesn't hold the child accountable. A good parent lovingly establishes rules and consequences in order to help his or her child grow up to become a good mannered, responsible, and moral person. Similarly, as difficult as it is for Hashem to create such strong measures to inhibit destructive behavior, it is nevertheless necessary in order to for all members of society to abstain from wrongful behavior and to do what is right.

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"אם בַּחֲקֵתִי תֵלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (כ"ו ג')

דורש ה"אור החיים" בענין לשון רבים במילה "בחקתי" ומוצא שלשה רמזים (שם):

ה'א' - "ירמוז לבי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ומסורת התיבה לשון יחיד שאין וא"ו בין קו"ף לתי"ו (דהיינו 'בחקתי' ללא ניקוד יכול להקרא בלשון יחיד), לומר כי תורה שבעל פה היא כלולה בתורה שבכתב ושם בנינה".

ה'ב' - "עוד רמז באומרו חקתי לשון רבים על דרך אומרו (יהושע א' ח') והגית בו יומם ולילה, שצריך לקבוע עתים בתורה ביום ובלילה, והמסורת לשון יחיד כי ב' העתים הם ביום אחד".

ה'ג' - "עוד ירצה כי צריך האדם בקיום מצות התורה ב' דברים, ה'א' ללמוד לעצמו, וה'ב' ללמד לאחרים דכתיב (דברים י"א) ולמדתם אותם את בניכם ושננתם וגו', לזה אמר חקתי לשון רבים ללמוד וללמד, לשמור ולעשות כאומרו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם".

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (כ"ו ג')

יש להקשות מדוע נושא של קיום חוקים משתמש בלשון "הליכה" דוקא ולא בנוסח "עמידה" או "החזקה" וכו'.

ונראה שקיום התורה ומצוות איננו קיום של עמידה או מצב רגעי אלא ענין של תהליך ותנועה. האדם בעצם קיומו מוציא אל הפועל דברים במעשיו ע"י הליכה בדרך בכוון מסוים. בכך הוא בונה במעשים מציאות והויה מסוימת שאינה עומדת במקום אחד. בידו הבחירה "ללכת" בדרך זו או אחרת שמגדירה את אישיותו, מידותיו ואורח חייו.

על המלאכים שכביכול משמשים לתיאור מציאות רוחנית בלבד נאמר שטבעם קים ועומד ע"כ נקראים "עומדים" שנאמר (זכריה ג' ז'): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". כך גם הטבע שחוקים לא משתנים יש בו מעין עמידה. יחודו של האדם הוא בכך שהוא "מהלך" ויש לו הבחירה כיצד עושה זאת. הליכה מצויה אצלו כל יום ויום בחייו. וזהו גם "והלכת בדרכיו" וגם "קדושים תהיו" לשון עתיד, שזה ענין שאיפה שדורשת הליכה מתמדת. וגם נאמר בפרשתנו "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם", שיעוד ושכר ההליכה "בחקתי" תהיה שהשי"ת ילך בתוך עמו.

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (כ"ו ג')

ועוד נוסיף דברי חכמים על לשון הליכה בקיום חוקים. יאירו דברי ה"אור החיים" המביא טעמים מספר באומרו (שם): "וטעם אומרו לשון הליכה לומר שצריך לעסוק בתורה אפילו בהליכתו על דרך אומרו (דברים ו'): ובלכתך בדרך באהבתה ישגה תמיד וגו'.

ב) עוד ירצה על דרך מה שאמרו ז"ל (ויק"ר פ"ה) בפסוק חשבתי דרכי וגו' שהיה דוד חושב לעשות ענינים ורגליו מוליכים אותו מעצמם אל בית המדרש לרוב החפץ והרצון והרגילות בדבר, והוא אומרו אם בחקתי תלכו פירוש הליכתכם מעצמה תהיה אחריה כמאמר דוד לרוב החשק והרגילות.

ג) עוד ירצה על פי מאמרם ז"ל (זוהר ח"ג ר"ב א) כי התורה יש בה ד' דרכים והם פשט, רמז, דרוש, סוד ומאלו נפרדו ע' פנים וכל אופן לכמה אורחין ושבילין ונתיבות, והוא מה שאמר 'חקתי' לשון רבים, תלכו פירוש בכל אורחין ושבילין ילך בהם בפירוש הכתובים ולא יאמר שאין בתורה אלא פשט המובן לכל.

ד) עוד ירצה באומרו תלכו על דרך אומרו (משלי ג') בכל דרכיך דעה וגו', וכתב רמב"ם בפרק ג' מהלכות יסודי התורה (הלכות דעות) וז"ל: ישים אל לבו כדי שיהיה גופו שלם וחזק כדי שתהיה וכו' לדעת את ה', שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות וכו', נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד ה' ע"כ, והוא מאמר הכתוב כאן אם בחקתי תלכו בשביל עסק התורה תלכו בכל דרככם באכילה וכו' במשתה בדיבור וכו' בכל מעשה המסובב מהטבעיות.

ה) עוד יתבאר על דרך אומרו ז"ל (סנהדרין ל"ד) שהרשות נתונה ללומדי תורה לפרש בה ולדרוש בכמה אורחין ושבילין ותלמיד ותיק יחדש בדרשת הכתובים כאשר יוכל הכתוב שאת ככל אשר תשיג ידו בתורתו, ויצו ה' כאן באומרו אם בחקתי שהיא התורה תלכו בפרדסה תנאי הוא הדבר ואת מצותי וגו', פירוש שלא יהיה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, שלא לטהר את הטמא ועשיתם אותם שלא לטמא את הטהור, והוא מאמרם ז"ל (אבות פ"ג) המגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין לו חלק לעולם הבא.

ז) עוד ירצה על דרך אומרו ז"ל (אבות פ"ד) הוי גולה למקום תורה, שצריך לכתת רגליו ממקום למקום ללמוד תורה, וצא ולמד דבריהם ז"ל בגמרא (חגיגה ה' ב') כי כולן היו גולין ללמוד ויש שהיה הולך ששה חדשים וחוזר כמו כן לעסוק ביום א', והוא אומרו אם בחקתי שהיא עסק התורה צריכים שתלכו ממקומכם אחריה, גם כדי שתהיו פנויים אין נכון ללמוד והוא בביתו כי יטרדוהו בצורכי הבית, לכן יעזוב איש את אביו ואת אמו ויסע ממקומו ללכת אחריה".

"אם בחקתי תלכו וגו'" (כ"ו ג')

נאמר כבר לעיל (י"ח ג'): "ובחוקותיהם לא תלכו", האם יש כאן ענין של דבר הצריך להיות מובן מאליו ויוצא מן היפוך במה שכבר צוה לעיל?

ומאיר ע"כ ה"דעת תורה" (לר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל, משגיח ישיבת מיר, ויקרא עמוד רע"ד): "ובחוקותיהם לא תלכו ואמרו ע"ז חז"ל (עיי"ש ברש"י) "אלו נמוסות שלהן דברים החקוקים להם כגון טרטיאות", ואמרנו כי חקים הנם זה פנימי פנימיות, ונמוסות.

היינו, מנהגים אלה הם היוצאים מפנימיות האדם. מאין מוצא הטרטיאות אצל האומות? הלא זה ממקור פנימי פנימיותם. זהו הנקרא חוקותיהם של האומות, גם פעולות ומעשים גם הם הנם יוצאים מתוכיות האדם, מפנימיות התכונות, אולם אינם בהחלט כמו מנהגים של האדם, כי מנהגים מוצאיהם ודאי מפנימי פנימיות התכונות, עמוק עמוק מקורם והם חקים ודאי, ועל כן נאמר אצלם לשון "תלכו" ולא לשון "תשמרו" או "תעשו" כנאמר אצל מצוות, כי מנהגים הם הליכותיו של האדם הם החקים בדרכי חייו, (ועיינו ספורנו) והליכות דרכי חייו של הכלל ישראל היא עמלות בתורה. הדא הוא דכתיב אם בחקותי תלכו".

"אם בחקותי תלכו וגו'" (כ"ו ג')

שמעתי דברי חכמים שאין זכורני מקורם. מלת "אם" רומזת סימנים לגאולה. ואלו הם:

גאולה ראשונה, מצרים - אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה.

גאולה שנייה, פורים - אַסְתֵּר וּמְרַדְכֵי.

גאולה אחרונה - אַלִּיהוּ מְשִׁיחַ.

אם בחקותי תלכו, יבא אליהו משיח.

"וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם" (כ"ו ג'-ד')

ראה כתוב "אתם" חסר וי"ו והם אותיות "אמת". איתא במס' תענית (דף ח' ע"א): "אמר ר' אמי אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר "אמת מארץ תצמח". וכך גם מפרש הבעל הטורים (שם): "ועשיתם אתם, אותיות אמת א"נ שתתעסקו בתורה דכתיב בה עשיה "שכל טוב לכל עושיהם".

"וְעֵץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִי" (כ"ו, ד')

וברש"י (שם): "וְעֵץ הַשָּׁדֶה - הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות" (עי"פ תורת כהנים). ומבהיר המזרחי (רא"ם) (שם): "...מה תלמוד לומר "וְעֵץ הַשָּׁדֶה", לומר לך אפילו העצים שבשדות, שאינן אלא אילני סרק, שנוטעין אותן שם לצל בעלמא, דְאֵלוּ לפירות, לא היו נוטעין אותן אלא בפרדסים ובכרמים ובגנות, אפילו אלו עתידין לעשות פירות, וכל שכן שאר אילנות העושים פירות. והראיה על זה הפירוש, שהרי גבי קללות כתוב (פסוק כ') "וְעֵץ הָאָרֶץ" במקום "וְעֵץ הַשָּׁדֶה", לומר שאפילו עץ הארץ, שמדרכו לעשות פירות, לא יתן פריו וכל שכן עץ השדה, שאין זה מדרכו". וכן גם בתרגום יונתן בן עוזיאל.

ויש שרואים כאן רמז לאדם שנאמר "כי האדם עץ השדה" ע"כ אומר הר' משה מקוזניץ: "מה עץ טעון חרישה ונטיעה עיבוד והשקיה עמל ויגיעה כדי שיתן פריו, כך האדם לעמל יולד וליגיעה נועד בסור מרע ועשה טוב, על מנת שיגיע לשלימות גופנית ולקומה רוחנית".

"וְנִסְתָּם וְאִין רִדְף אֶתְכֶם" (כ"ו י"ז)

וכי לא דורש ההגיון שאם ינוס האדם ויש אויב רודף אחריו להורגו, תהיה בזה קללה יותר? למה אם כן מדבר הכתוב במנוסה ללא רודף?

המלבי"ם משיב: "כבר נאמר (קהלת ג' ט"ו) "והאלקים יבקש את הנרדף" ודרשו ע"ז חז"ל "אפילו צדיק רודף רשע" עדיין אלקים יעמוד לצד הנרדף. מכאן שקשה הקללה כאשר יברח אדם ואין רודף אחריו, אך אז לא יהיה ד' בעוזרו, כי ד' עוזר לנרדפים".

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאֲרֶץ אֲזָכֹר" (כ"ו מ"ב)

ויש לדרוש למה מוזכרים האבות בסדר הפוך, יעקב קודם ליצחק הקודם לאברהם: ועוד, שפסוק זה נראה כדברי נחמה ומיד אחריו ממשיכה התוכחה שנאמר (כ"ו מ"ג): "והארץ תעזב מהם וגו'". למה לא חכה הכתוב לסיים התוכחה לפני דברי הנחמה?

ומביא ה"ילקוט לקח טוב" (עמוד רצ"ב) בשם ה'אהל יעקב' להמגיד מדובנא, בדרך משל: "שני גנבים נתפסו בקלקלתם והובאו בפני שופט. כל אחד מהם נחקר על ידי השופט ונשאל מי הוא ומי היו אבותיו, היכן גרו ומה היו מעשיהם וגו' כאשר השיב הנחקר הראשון לשאלות, אמר השופט אביך מוכר לי היטב בן בית היה אצלנו כאן בבית המשפט, אף הוא כמוך נשפט כמה פעמים באשמת גניבה.

שונה היתה תגובת השופט לשמע שם אבי הגנב השני. אף אותו אני מכיר ורבות אודותיו שמעתי, אמר השופט, הלא רב גדול ומפורסם היה האיש.

משנסתיימה החקירה חרץ השופט את דינם של השנים. הראשון קיבל עונש קל אך בדינו של השני החמיר מאד. לתמיחתו של הגנב לפשר פסקי הדין השונים, אמר השופט: חברך גנב בן גנב. הוא מעולם לא קיבל חינוך ראוי לשמו. אדרבא, כל מה שיכל ללמוד בבית אביו זה גניבות פשעים וחטאים ועל כן אין להאשימו כל כך. אולם אתה הרי נתגדלת על ברכי אביך הצדיק איפוא התדרדרת לעולם הפשע.

לשמע דברי השופט הוסיפו אנשים אשר עמדו שם ועקבו אחרי המשפט, אנו הכרנו גם את אבי אביו של הגנב בן הצדיק, הלא היה גאון גדול צדיק וישר ובעל מידות טובות ולפיכך גדל הפלא בכפלים כיצד יצא גנב מבית קדוש זה.

עוד הם מדברים הוסיף אחר ואמר בהיותי מכיר את אבי סבך שהיה אחד מגדולי הדור, סבורני שמגיע לך עונש הרבה יותר גדול.

אף כאן אומר המגיד מדובנא אין כוונת הפסוק להשמיע דברי נחמה, אלא אדרבא, האבות הוזכרו כאן כדי להגדיל את חומרת העבירות אשר בגינם נאמרה התוכחה שכן לא ראי עבירותיהם של בני רשעים כראי עוונות בני צדיקים.

לכך נאמר "וזכרתי את בריתי", אומר הקדוש ברוך הוא לישראל: כאשר אני רואה את חטאיכם אני נזכר באביכם יעקב אי לכך חמורים עוונותיכם בכפלים כיצד יתכן שמבית טוב כל כך יצאו בנים חטאים כאלה, ולא ביעקב בלבד אני נזכר אומר הפסוק אלא אף באביו יצחק ואפילו באבי אביו אברהם "וגם הארץ אזכור" את מה שחטאתם כנגד הארץ הנבחרת ולכן ממשיך הפסוק ואומר "והארץ תעזב וגו'".

על כן חייבים אנו לזכור כי אושרנו הגדול בהיותנו צאצאיהם של אבותינו הקדושים מחייב אותנו בשמירת התורה ובהקפדה על קיום מצוותיה כיאה לבני אברהם יצחק ויעקב.

הפטרות בחקתי (ירמיהו ט"ז, י"ט-כ"א / י"ז, א'-י"ד)

הפרשה המסיימת את ספר ויקרא מדברת בשכר והטוב שיתברכו בני ישראל בתנאי שמירת התורה ומצותיה. בהמשך מביאה הפרשה התראה גדולה על תוצאות חמורות אם תנאי השמירה לא יקוימו. בדומה, אף פרשת "כי תבוא" (בסוף ספר דברים) עוסקת בעניינים דומים. לא בכדי נקראות השתיים - "פרשות התוכחה". מימוש התוכחה נראה ברורות בעבר היהודי במשך אלפי שנים. סדרות אלו אף נקראות סדרות הברכות והקללות בהם היעודים לטוב בארץ ישראל לעם ישראל המקיים תורה ומצוות וכאמור, תוצאות קשות וחמורות (שאותן חוה עמנו) עקב אי קיום התנאי.

הפרשה מדברת בעבודת זרה עליה יבואו יסורים קשים (בחקתי כ"ו ל'): "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִתֵּיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמְנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת פְּגָרֵיכֶם עַל פְּגָרֵי גֵלוֹלֵיכֶם וְגִעְלָה נַפְשֵׁי אֲתֶיכֶם, וְנָתַתִּי אֶת עֲרֵיכֶם חֲרֻבָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מְקֹדְשֵׁיכֶם וְגו'".

בהפטרות, מעין הפרשה, מאשים הנביא ירמיהו בעבודת אלילים ומתאר אף הוא את תוצאותיה החמורות (ירמיהו י"ז ב'-ג'): "כְּזָכַר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וְאֲשֵׁרֵיהֶם עַל עֵץ רַעְנָן עַל גְּבְעוֹת הַגְּבִהוֹת: הִרְרִי בַשָּׂדֶה חֵילְךָ כָּל אוֹצְרוֹתֶיךָ לְבַז אֲתָן בְּמִתֵּיךָ בְּחִטָּאת בְּכָל גְּבוּלֶיךָ".

פרשת בחקתי מזהירה קשות את בני ישראל על אי שמירת השמיטה ותוצאותיה גלות, שנאמר (כ"ו ל"ד-ל"ה): "אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה: כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתתכם עליה".

וכן גם בדברי ירמיהו (י"ז ד'): "ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך והעבדתיך את איביך בארץ אשר לא ידעת פי אש קדחתם באפי עד עולם תוקד".

אומר הרד"ק בביאור ההפטרה (שם): "פירוש ושמטתה, והשמטה תהיה בך שתשמט מנחלתך לפי שלא שמטת אותה (את הנחלה בא"י) בהיותך בה". כלומר, שלא שמרת מצוות שמיטה תשמט מארצך.

קללות הפרשה מסתיימת בהבטחה (כ"ו מ"ד-מ"ה): "ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם: וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלקים אני ה'".

וכן גם בהפטרה מסיים הנביא ירמיהו בבקשה רפואה מן המכה והכאב, ופונה לדי' שהוא תקותו היחידה של עם ישראל, באומרו (י"ז י"ג-י"ד): "מקוה ישאל ה' כל עזביך יבשו וסורי בארץ יכתבו פי עזבו מקור מים חיים את ה': רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה". שאין לישראל תשועה אלא מדי'.

יש להוסיף שלאורך ההפטרה תולה הנביא את העונש החמור בסיבת חוסר הבטחון בהשם שנאמר (י"ז ה'-ח'): "כה אמר ה' ארוז הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו: והיה כעצמו בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב: ברוד הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם והיה עלהו רענו ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי".

סיפורי צדיקים

(מספר פרפראות לתורה עמוד 230)

הטפה ציונית של רב ראשי בתל אביב הקטנה

הרב שלמה אהרנסון מראשי חובבי ציון ברוסיה בסוף המאה הי"ט כיהן בשנות חייו האחרונות כרב ראשי של תל אביב עד לפטירתו בשנת תרצ"ה. בתקופת העלייה הגדולה מפולין בתחילת שנות השלושים נהרו המוני העולים לערים הגדולות ורק מעטים פנו להתיישב במושבות ובקיבוצים. תופעה זו הדאיגה בימים ההם את ראשי היישוב וגם הרב אהרנסון הישיש שהיה ציוני בלב ונפש, היה מצר על גידולה של תל אביב עירו על חשבון הצרת ההתיישבות בתבלי הארץ השוממים במזרח בצפון ובדרום.

באחת מדרשותיו אמר הרב אהרנסון: בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה עגומה מצד ההמונים העולים ארצה. רבבות יהודים מתרכזים בערים הגדולות והבינוניות ואינם הולכים לכפרים כדי להפריח את שממות הארץ. לדעתי יש בכך חזות קודרת לעתידנו בארץ ישראל ועל כך רומז הכתוב בפרשת התוכחה שבסוף ספר ויקרא "ונאספתם אל עריכם ונתתם ביד אויבי" (כ"ו כ"ה). עלינו אפוא להימלט בכל כוחנו מקללה זו ולחדול מלהתרכז ברצועה צרה של ארצנו הגדולה והרחבה".

(מספר פרפראות לתורה עמוד 231)

אהבת ישראל של גדול בישראל

הרב אברהם יצחק הכהן קוק היה תומך נלהב בתנועת שיבת ציון החדשה וגילה יחס אבהי למתיישבי הארץ מכל המפלגות והזרמים. לעתים קרובות נהג לסייר למושבות החדשות במושבי העובדים ובקיבוצים שרובם היו מאוכלסים במתיישבים לא דתיים, ובכל פעם הוקסם עד לעמקי נשמתו מן המפעל החלוצי של צעירי ישראל המרוויים בזעת אפס ארץ נחלת אבות.

גישה אבהית זו של הרב קוק לחלוצים הלא דתיים עוררה כלפיו ביקורת נוקבת מצד חוגי חרדים בארץ ובתפוצות. במיוחד סבל קשות מקבוצת קנאים ירושלמיים שהתרכזו מסביב לכולל שומרי החומות של יוצאי הונגריה והצרו את צעדיו כל אימת שעלה בידם. עם זאת נשאר הרב כל ימיו עקבי ובלתי מתפשר ביחסו הסובלני והאוהד שגילה כלפי כל בוני הארץ.

פעם באה אל הרב קוק משלחת חשובה של רבנים מן התפוצות וכמה מהם הביעו באזניו תרעומת קשה על כך שהרב הראשי מרבה להתרועע עם אנשים שאין להם כל זיקה למורשת אבות ומזלזלים בריש גלי במצוות התורה. "כיצד יכול רבנו לגלות רחשי אהבה וידידות כלפי חלוצים אלה שמבחינת ההלכה הם בכלל פושעי ישראל" קרא בקול תקיף אחד האורחים.

הרב התבונן בשואל בעיניו המפיקות נועם ורוך ולאחר שהייה קלה השיב לו קצרות: "לדידי מוטב שאכשל ביחסי כלפי אחים תועים באהבת חינם ולא אכשל חלילה בשנאת חינם".

DEDICATIONS

מזל טוב

Kiddush sponsor - Joy and Mark Sultan in honor of the upcoming wedding of their son Raymond Sultan to Deena Shanker

לרפואה שלמה

לראשון לציון הרה"ג אליהו בן טובה
(בקשי דורון) שליט"א

For dedications please email asaftamir@verizon.net one week in advance

בענין הכח לבחור בטוב וסוד ההתחלה

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם" (כ"ו ג'-ד')

"ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה: ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי: אף אני אעשה זאת לכם" (כ"ו, יד-ט"ז)

שכר רב על העמל בתורה

ברש"י (שם): "אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה" ואת מצותי תשמרו הוו עמלים על מנת לשמור ולקיים וכו". וב"תורת כהנים" איתא: "אם בחקתי תלכו מלמד שהמקום מתאוה שיהיה ישראל עמלים בתורה, וכן רואים רצון השם העוד כמה וכמה מקומות בספרי קודש כדלקמן: (תהלים פ"א י"ד): "לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי", (ישעיה מ"ח ח'): "לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך כמעותיו לא יכרת ולא ישמע שמו מלפני", ובתורה (דברים ה' כ"ו): "ומי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי ולשמור מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם" מפרש תו"כ לשון "אם" לא מלשון תנאי שהיה משמע מזה כאילו הדבר תלוי בידינו לבחור אם לקבל או לא לקבל כאילו היינו יכולים לומר לא רוצים לקבל תקנה זו, אל תטיב עמנו ואל תענישינו. וזה החידוש בתו"כ שלשון "אם" הוא לשון "הלואי" וכאילו נאמר "לו", וזהו שד' מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ופה ענין בחירה שתביא לתוצאות טובות או רעות ע"פ הדרך שבחר. ומה שכר העמל בתורה ושמירת ועשיית חוקים, ע"ז אומר הכתוב (כ"ו ד') ונתתי גשמיכם וכו".

אומר ה"כלי יקר" (שם): "שלושה חלוקות בפסוק זה אשר כנגדם אמר שלושה פעמים 'ונתתי'. בפרשה ראשונה אמר 'אם בחוקותי תלכו', על העמל בתורה וקובע עתים לתורה חק ולא יעבור, על זה אמר לשון 'בחוקותי', כי אין כוונתו על מצוות החוקיות כי לא מצינו בהם בכל התורה לשון הליכה, כי לא נאמר בכל התורה 'לכו בחוקותי', שמע מינה שהליכה זו מדברת בדבר שאין הקדוש ברוך הוא מצוה עליו זולת שהאדם מעצמו עושה כן ובעל כרחך תפרשו על הדבר שהאדם פועל בטבע, כי מצד ההרגל נעשה הדבר לטבע שני, ולא יצדק זה כי אם בקובע חוקים ועתים לתורה והוא מרגיל עצמו לבוא לבית המדרש בעת ידוע עד שנעשה הדבר לטבע אצל הרגלים וכו'. ומה שאמר 'ואת מצוותי תשמרו', היינו התכלית היוצא מן הלימוד כי הוא המביא לידי שמירת המצוות לא תעשה ועשה. ועל מצוות לא תעשה אמר 'ואת מצוותי תשמרו', כי כל מקום שנאמר 'השמר פן ו'אל' אינו אלא לא תעשה (עירובין צו א). 'ועשיתם אותם' - היינו, מצוות עשה.

ואחר כך פירט שכר של כל אחד מאלו השלושה. כנגד תלמוד תורה הרמוז ב'אם בחוקותי תלכו' אמר: 'ונתתי גשמיכם בעתם', לא אמר סתם גשמים לפי שעכשיו לא רצה ליעד שכר התלמוד תורה שזה הדבר כבר ידוע שהגשמים יורדין בזכות התורה וכבר המה גשמיכם, זולת שעכשיו נוסף דבר שאותן גשמים שהם כבר גשמיכם ומיועדים לכם עכשיו אתן אותם 'בעתם' בזכות 'אם בחוקותי תלכו'.

ויעד שכר של 'ואת מצוותי תשמרו', דהיינו מצוות לא תעשה, אמר: 'ונתתי שלום בארץ'....שכל שמירת מצוות לא תעשה, הוא בשב על תעשה כך השמירה מן החרב ויהי רעה הוא בשב ועל תעשה, לכן נאמרונפלו לפניכם לחרב, רצה לומר אף על פי שתרדפם מכל מקום אין צורך לזה לרדפם בקום עשה אלא בשב ועל תעשה מעצמם יפלו אל חרב.

'ונתתי משכני בתוככם', התחיל ליעד שכר קיום מצוות עשה הנעשים בידיים ממש, על כן אתנמשכני דהיינו בית המקדש כפירוש רש"י כי בו נאמר: 'מקדש ד' כוננו ידך', כי הקב"ה כוננו בידיים ממש וגוי' "

גם ה"אור החיים" מוצא קשר ישירות בין העמל ושמירת המצוות לשכר הרב והגדול, ויאירו דבריו (שם): "ונתתי גשמיכם. צריך לדעת אומרו ונתתי בוא"ו המוסיף ולא קדם לזה יעוד אחר, ולמה שכתבתי בפירושו 'אם בחקתי' שיש גזירה בתיבת 'תלכו', יוצדק לומר ונתתי בתוספת וא"ו.

גם יתישב מה שיש להעיר עוד, כי מפשט הכתוב משמע ששכר עסק התורה והמצוות עשה ולא תעשה, הוא ונתתי גשמיכם, אם כן שכר מצוה בעולם הזה הוא ויצא אדם נקי משכר עבודתו, ובמה שצדק לומר ונתתי בתוספת וא"ו העיר אותנו שקדמו יעודים אחרים לעולם הבא, והם מה שרמזתי בפסוק אם בחוקותי תלכו.

או יאמר לצד ששכר עולם העליון רוחני ואין יעודיו נתפסים בנרשם ולא בדיבור, לזה רמזו במה שהוסיף וא"ו בתחילת ענין לומר כי יש שכר אחר, ומוסיף עוד ליתן 'גשמיכם', ודקדק לומר 'גשמיכם' כאילו הם שלכם, לא בעד שכר מצות ומעשים טובים, אלא לצד שהם מעמידי עולם בעסק התורה וכו' זוכים בשלהם.

עוד נתכוון לומר שהגם שהוא נותן בתורת 'גשמיכם' מתנה אינו מחשב הדבר שהוא שלו אלא כאילו הדבר שלכם.

ודקדק לומר 'ונתתי' שהוא האדון צריך לעשות הדבר, כדי שיוריד טיפות גשמיכם בזמנם, וכפי השיעור הצריך, כי הוא יודע הזמן והשיעור אשר תשתה הארץ ושיועילו לה, מה שאין כן כל זולתו יתברך, וכן תמצא שאמרו ז"ל (ויק"ר פכ"ח) וז"ל אדם שוכב על מטתו והקדוש ברוך הוא מעלה עננים.

עוד נתכוון באומרו גשמיכם על כללות המזון, בין הצריך לעולם, בין הצריך לאדמה, בין הצריך לנפשות, כי כולם עומדים ליוזון, ויש טללים וגשמים גשמיים, ויש טללים וגשמים רוחניים כידוע ליודעי חן, ועל כולם אמר ונתתי גשמיכם".

השכר למה? – כי מחוק הטוב הוא להטיב

הובאה פעם שאלה בשמו של היוני אריסטו: מפני מה גדולה אהבת הנותן לזה המקבל ממנו מאהבת המקבל לנותן? הוא ענה על שאלתו הוא בזה שהנאתו של הנותן גדולה לאין ערוך מהנאת המקבל ובהתאם לכך אהבתו גדולה משל זה. ותשובת אריסטו נראית נכונה בעיקרה. שהמקבל לא רוצה להיות במצב של צריך לקבל ויכול להיות שבתוכו אפילו מרגיש טינה כלפי הנותן.

חכמינו ז"ל נכנסו לעובי הקורה להבין את ענין השכר הגדול מהקב"ה לעשיית הטוב בבחירה המתוארת בפרשה. לתועלת הענין נביא דברי ה"דעת תורה" (לר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל, משגיח ישיבת מיר, שמיני עמוד נ"ט): "מבואר בלוצטו (דעת תבונות) שכוונת הית"ש בהבריאה היא כי הקל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי ואמנם מחוק הטוב הוא להטיב, וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם. ולא כמו שאנו רגילים להבין ולפרש שרצונו ית"ש להיטיב עם בריותיו הוא הכל למעננו לכבודינו ולהנאתנו, שכל העולם כולו נברא בשבילי וכאילו תאמר שיכולים לאמר: אי אפשרי בתקנת חכמים ואז לוותר על הטובה. אבל באמת שגגה גדולה היא וחלילה לחשוב כן ולומר שעיקר המכוון הוא המקבל לתכלית הנאתו וטובו. אלא הפירוש האמיתי בזה הוא כי מחוק הטוב הוא להטיב, היינו הטבה בלעדית כל קבלה. נתינה לעצמה בשביל הנותן היא התכלית, והמקבל שנברא לא בשבילו ולטובתו נברא אלא הכל היא שמחתו של נותן, נתינה לשם נתינה באין כל יחס לענין של המקבל אלא שכך רצה הקב"ה להיות חוק בבריאה ש"באם אין מקבל הטוב אין הטבה". על כן נברא מציאות של מקבל ונותן, אבל העיקר שבבריאה הוא שמחתו של נותן לתכלית נתינה ולא זולת, והמקבלים שנבראו לשמחתו של נותן נבראו כדי שתתקיים מציאות של נותן והוא מסודות הגדולים של הבריאה מהותה ותכליתה. 'והאדם בצלם אלוקים ברא אותו' להיות גם בו סוד של נותן והדברים עמוקים והם יסוד כל היצירה וע"כ ודאי אין כל שאלה מפני מה גדולה אהבת הנותן מאהבת המקבל כי סוד ענין נותן היא אמנם העיקר. והכל הכל היא רק שמחת נותן וממנה כל האהבה והחסד.

ונמשיך הענין נצייר נא במחשבתנו אורח הקרוי "לשמחה" היוכל לעלות במחשבתו שהוא הנהו תכלית המכוון? הלא מושכלות ראשונות הוא שעיקר המכוון ודאי הוא מי שעשה והכין "המשתה" כי הכל הלא שלו הוא. והקרוא הלא אינו אלא אורח לשמחת "בעל המשתה", והבחינה מי הוא האורח ומי הוא האדון היא גלויה ומפורסמת כאשר רואים מי הוא המזמין ומי הוא המוזמן. דאם הי' חלילה בהיפך, היית אתה צריך להיות "תחילה" ומכיון שאתה הלא הנך בא בסוף, א"כ מושכלות ראשונות הוא שאתה הנך רק אורח ואין לך פתיות גדולה מזו שאורח המוזמן לשמחת חתונה יחשוב שהכל בא למען לשמחו להנאתו ולכבודו.

עבירה, מוצאה מחמת מרד בהשם

אחרי שדיבר הכתוב בענין הליכה בחוקים לשמירה ועשיית מצות והשכר בצדס בא ומלמד תוצאות של "ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה". אומר ע"כ רש"י (כ"ו י"ד): "ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה, וכו' ומה תלמוד לומר לי, אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן בנמרוד (בראשית י' ט"ו) גבור ציד לפני ה', שמכירו ומתכוין למרוד בו, וכן באנשי סדום (שם י"ג י"ג) רעים וחטאים לה' מאד, מכירים את רבונו ומתכוונים למרוד בו (תנ"כ)". וכן אומר רש"י על "ואם בחוקתי תמאסו" "מואס באחרים העושים (ע"ש) אם אינו עמל בתורה הוא מואס בלימוד ושונא אחרים. וזה למה? כי הוא עצמו בחר לא ללכת בדרך או סטה מן הדרך.

ומרחיב ה"דעת תורה" (ויקרא עמוד רפ"ב): "אדם העובר עבירה, מעשים שהוא מתאוה להן וחומדתן הנה סובר הוא כי עושה אותו מחמת ההנאה שבהן. וכי ישאלוהו אף בשעת המעשה אם חפץ בה' הלא ענה יענה בודאות גמורה כי ה' הוא האלקים, וחלילה לו מלפרוק עולו. אלא מהי המעשה אשר עשית? הלא יוסיף לענות כי לא עשה זאת אלא מחמת כי אינו יכול לעמוד בנסיון כי חשק בעבירות. ועל זה גילה לנו התורה כחות האדם כי אמנם כל עבירה ועבירה מוצאה היא מחמת כי מורד הוא בה' ועצם המעשה היא

מעשה מרידה אמיתיות. כחות הנפש שבכל עבירה ועבירה הוי בעומק פשוטן כי "איני רוצה לשמוע בדבריך ואיני חפץ בך". באנשי סדום נאמר עליהם 'רעים וחטאים' ובגמ' (סנהדרין ק"ט) חד אמר רעים בגופן וחטאים בממונם, וחד אמר להיפוך רעים בממונם וחטאים בגופן ועי"ש. כולם היו בעלי תאוות בכל ענין ועם כל זה גלתה לנו התורה כי הסוד האמיתי בכח מעשיהם לא היתה התאוה הפשוטה כי אם הכוונה למרוד ברבונם מבהיל מאוד סוד הענין".

ועוד ממשיך (עמוד רפ"ג): "הנה זה מהפליאות הנוראות באמת יבא זמן ומצב אשר סר מרע משתולל (ישע נט טו) וברש"י: שם מוחזק שוטה על הבריות. לדאבוננו כן אנו רואים איש כי ינצור לשונו מדבר רע, יחזיקו אותו ממש למשוגע, לאינו מן הישוב בעיני הבריות הוא כמשולל מן העולם, כלאו בר נש כלל. מדברי לשון הרע, רכילות ודברים בטלים שאין שגעונות ופראות יותר מזה מתענגים בדמי אחיהם ובבזיונותיהם המה הנחשבים לבעלי תרבות. המה הבעלי ישוב. אוי ואבוי לתרבות כזאת ולישוב כזה. אינו לומד וממילא אינו עושה וכשרואה אחרים עושים מתנהגים כבני אנשים באמת גם זה אינו יכול ממש לסבול ממש מאוס בעיניו כל טוב, הוא סוד גודל המרידה כי אינו חפץ לא בה' ולא בכל מי ההולך בדרכיו".

איתא בגמ' (פסחים מ"ט ע"ב): "תניא, אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור ככלב! - אמר להן: זה - נושך ושובר עצם, וזה - נושך ואינו שובר עצם. תניא, היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם הארץ - כאילו כופתה ומניחה לפני ארי. מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים - אף עם הארץ מכה ובוועל ואין לו בושת פנים". [הטור שולחן ערוך (אבן העזר סי' ב') כתב דע"ה זה הוא מי שעובר עבירות להכעיס. אבל הבית יוסף חולק וסובר אפילו עובר עבירות לתאבון]. מאין השנאה הזאת לתלמידי חכמים? ומה עשה לו הזה שינאנהו? האם רק בגלל שהוא עמל בתורה וזה לא? ושמעתי שזהו סוד מידת השנאה, בתחלה לא למד, אח"כ לא עשה, וכדומה עד שמגיע לשנאת חכמים.

ומוסיף ה"דעת תורה" (שם עמוד רפ"ג): "לבלתי עשות וברש"י מונע את אחרים מעשות. בימינו אלה רואים אנו זה המצב באין חסר כל דהו ר"ל. ולהמתבונן זה ממש מן הפלאים הכי נוראים בשלמא. אנחנו היראים את ה' מאמינים בו ובשכר ועונש ועושים ככל אשר ציוה לנו ה' לכבדו ולקדשו ולזכות את הרבים ולהצדיקם למען שמו. אבל אלה הכופרים מה הנאה להם ומה ענין להם כי ירבו אפיקורסות או דברי תאותם בעולם? איזה רוח יקבלו מזה כי ימנעו אחרים מלעשות? אין זה אלא מסוד המצודים הגדולים. וכי לא לאדם דרכו אחרי כן מעד רגליו. בתחילתו, מן לא עמל בתורה נתגלגל מטה מטה עד כופר בעיקר ושנאה גדולה כזאת. ואשרי האדם השם דרכיו בתחילתו כי הוא יראנו בישועתו".

בכח האדם לבחור בדרך הישר

איתא בגמ' (ב"ב ט"ז): "אמר רבא: בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו: רבוננו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות; בראת גן עדן, בראת גיהנם; בראת צדיקים, בראת רשעים, מי מעכב על ידך! ומאי אהדרו ליה חבריה (ומה ענו חברי איוב)? אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני קל - ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע, ברא לו תורה תבלין". פירוש הדבר, רצה איוב לפטור את העולם מדינו של הקב"ה וטען שאת הכל ברא הקב"ה בשני צדדים: חיה טהורה וטמאה, גן עדן וגיהנם, צדיקים להם בראת יצר טוב ורשעים להם בראת יצר הרע. לפיכך, אין ניצול מידך שמי יכול למנוע בעדך מלעשות רצונך? כלומר, כל החטאים נחשבים כאנוסים ע"י גזרתך, לפיכך צריכים להיות פטורים מעונש. חבריו של איוב עונים לו שהשומעים דבריו יבואו להקל ביראת שמים ויגרום שימעיטו מתפלה, שכן אם הכל נגזר מראש מה תועלת ביראה או תפלה? אולם, אומרים החברים, טענתך טענת שוא, לפי שהקב"ה אמנם ברא את היצר הרע אך גם ברא לו תבלין המרפא הרהורי עבירה וזאת התורה. לכן עדיין תלוי הדבר באדם עצמו באיזו דרך יבחר והאם יהיה צדיק או רשע.

וזה גם מה שמורה הגמ' (קידושין ל' ע"ב): "תנא דבי ר' ישמעאל: בני, אם פגע בך מנוול זה (שהוא היצר הרע המתגרה בך) משכהו לבית המדרש (ללמוד תורה), אם אבן הוא (קשה כאבן) נימות, ואם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר: הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, אם אבן הוא נימות; שנאמר: הוי כל צמא לכו למים, ואומר אבנים שחקו מים".

זה שמדבר הכתוב לרמז שהכל בידי האדם לעשות כבחירתו. כמאמרם (ברכות ל"ג ע"ב): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". שביראת שמים אפשר לבחור. ובזמן שאדם עמל בתורה כחה של התורה מגביר את כוחו להתנגד לכח המושכו בכוון המהלך הרע.

שחפץ ד' בידו יצלת, ילמד סוד ההתחלה

מה מונע מאדם להשיג מעלות גבוהות ברוחניות וגשמיות? מה בין מצליח למר גורלו? מה בין צדיק לרשע? מה בין בעלי מידות טובות לבעל מידות מגונות?

סוד גדול וחשוב אותו אגלה ב"ה בשבוע הבא, בהמשך לזה דבר התורה, והוא סוד ההתחלה....